B

68
13 B 18

1555

3

REGINALDI POLI

CARDINALIS ANGLICI LEGA-TI AD CAROLVM V. CAESAREM AVGVSTVM, ET AD HENRI-CVM II. GALLORVM REGEM

de Pace. Iacobo Pholío Interprete.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

ROMAE.

Apud Antoníum Bladum.

M. D. LV.

5.20.F°.32

IACOBVS PHOLIVS IO. ANGELO MEDICES CARDINALI AMPLISS.

MVLTAE *quidem, hæq; præclaræ* Re*ginaldi* Poli *ſunt uirtutes* Cardinalis *ampliſſime; quibus uir clariſſimus pridem ſe immortalitati conſecrauit: ſed nulla iudicio meo ea uel beneficio eſt gratior, uel fama illuſtrior, quæ hominis ingenium præ ſe fert cum ſingulari pietate coniunctum. ingenium enim, pietas omnino ſi deſit, & ei, cui ineſt, & alteri ſemper obeſſe ſolet: utriuſq; autem ſimul cumulata eſt laus. ſiquidem coniunctio hæc & poſſidenti ad gloriam, ac ueram immortalitatem prodeſt: & cæteris fructus affert uberrimos: cum uolentibus ad colendam pietatem alterius nec ingenium, nec exemplum deeſt.* Q*uæ cum ſemper omnes in* R*eginaldo cognouerunt: tum uerò his maximè temporibus: quibus in reuocãda ab illa impietate* B*ritannia: qua ſeditionum magnis, diuturniſq; iactata eſt procellis, uiri potiſſimum inſignis eluxit induſtria.* Illud autem alterum de conſtituenda in populo Chriſtiano concordia, reſtinguendiſq; horum bellorum incendijs, quibus totam ferè Europam dudum flagrantem cernimus, quanta cura, quanto ſtudio; quam grauiter, quam prudenter munus ſibi delatum obiuit. In Belgium primo ad Cæſarem, pòſt paucis interiectis diebus ad regem in Galliam profectus utrunq; hortari, monere, obteſtari non deſtitit: omnia tentauit; nihil prætermiſit, quo principum animos inter ſe conciliaret iratos. nihil tum profecit, ſalutaribus monitis parere abnuentibus, quos ueteres inimicitiæ, & flagrans dominandi libido ſemper ad arma impulerunt. Nec tantum præſens, ſed abſens etiam ſic hæc egit: ut eius & in conſulendo prudentiam, & in prouidendo conſilium, & in deprecando pieta-

tem cuiuis liceat ex oratione ad Cæſarem ſcripta pernoſcere: ex qua quidem & reges ij, ſi quando mutabunt ſententiam, habebunt, in re tanta quid ſequantur: & poſteris, qui deinceps hoc legationis munere functuri ſunt, exemplar ad imitandum non deerit. Eius in ſcribendo conſilium, iudiciumue uelle me laudare ſuperuacaneum eſſe puto: quod iſtud à quouis facile cognoſci poſſit, qui orationem uiderit. tantum dicam ad perſuadendum nec ualidiores rationes, nec notiora, accommodatioraq; exempla afferri potuiſſe: præterea ſuſcepti officij eam habitam eſſe rationem: ut in oratione non adumbrata, ſed uiua pietatis effigies expreſſa eſſe uideatur. Hanc ego Medices ornatiſſime nuper dedi operam; ut ex eo, quo nunc utitur Italia; ſermone in latinum uerterem, ratus me & tibi rem gratam eſſe facturũ propter animorum ſimilitudinem, eamq; neceſſitudinem: quæ tibi cum Polo pridem eſt maxima: & ijs in primis, qui noſtri ſermonis ignari latinè norunt. Quem à me ſuſceptum laborem ſi tu non aſpernabere, ego me aliquid conſecutum arbitrabor. neque enim, ut eſt apud poetam quendam magni nominis,

Noſtra hæc tam bona

Futura ſunt, quam fecerint, qui nos amant:

Sed et neceſſe eſt ſyncerũ, rectumq; in dignoſcendo iudiciũ amori comes accedat. Atq; iam Polum ipſum licet alieno ore latinè loquentẽ audiamus: qui, cum ſuo melius poſſet, uoluit ab his planius intelligi, quod diceret: quorum ad aures omnino perferenda hæc erant.

REGINALDVS POLVS CARDINALIS ANGLICVS LEGATVS HENRICO II. GALLORVM REGI.

Iacobo Pholio interprete.

CVM ad te Henrice Rex Chriſtianæ pietatis propugnator maxime, ſimulq; ad Carolum Cæſarem à Iulio III. Pont. Max. miſſus eſſem Legatus, uti per me cū utroq; de pace ageretur; aduentus in hæc loca meus in id tempus incidit, quo tu cæterarum rerum curas omnes tantiſper ablegaſti: dum dies eos cultu maiore celebrares: qui ei paci dicati ſunt, atq; conſecrati: quæ ab immortali deo concordiæ omnis auctore, ac principe per filium interceſſorem humano generi eſt data. Itaq; mihi uiſum eſt non modo non importunè agere, ſi te de hac re admonerem: ſed etiam accidiſſe diuinitus, ut huc uenirem hoc tempore; quo de ea referendi ſeſe mihi maior oſtentarat occaſio: qui ſcirem te, quò maiore pietate inter deum, & homines conciliatæ pacis memoriam coleres, hoc facilius, libentiusq; de ſedandis inter homines ipſos diſcordijs loquentem auditurum: quibus quidem nullius pacis, quæ firma ſit, ac tuta, ſpes eſſe poteſt: niſi hæc ab altera, quæ cœlitus data eſt, tanquam copioſiſſimo fonte deriuetur. Itaq;, cum ad finem feſtorum, ac ſolennium dierum meum iſtuc aduentum mihi abs te prorogatum uiderem, tantam negocij huiuſce tractandi occaſionem oblatam omnino mihi elabi haudquaquam paſſus facere nolui: quin, quæ ex reſponſo Cæſaris de pace cogitarim, ac perpenderim, ea in præſentia tibi explanarem. Quæ quidem paulò antè in hoc ipſo itinere literis iccirco mandauerã; ut, ſiqua poſt (nã hæc hucuſq; defuit) daretur opportunitas temporis, ad eum ſcripta mitterentur. ſed,

quoniam ea, quæ hac oratione complexus ſum, non minus ad te, quàm ad Cæſarem, pertinere uidebantur, rationem hanc omnem de pace hoc quaſi libello à me explicatam ad te miſi: idq́; feci eò libentius, quòd pro tua pietate, magnitudineq́; animi eadem quoq; te, quæ ille, reſponſurum confido. Hæc magnopere cuperem uel legeres ipſe, uel legenti alteri aures præberes tuas; cum te in eum, quem precationibus deſtinaſti, locum incluſeris. Equidem ſpero te, cum omnia cognoueris, conſilium meum, quod ad inchoandum negocium adhibui, ſi modũ, tempus, aut locum ſpectes, haudquaquã improbaturũ. Illud certè apud omnes ex his teſtatum relinquetur, qui ſit animus et eius, qui me huc miſit, & unà meus: quam pacis cupidus: quam quietis amans: quam bene ueſtrum utriq;, ſimulq́; his, qui uos reges colunt, eſſe uelimus. modo qua eſt in omnes pietate, atq; clementia, faxit immortalis deus, qui regum animos, cordaq́; moderatur, ut tranquillitatem uterq; optet, atq; hanc ipſam ab eo poſcat. quod ſi fiet, nihil uerendum erit, ne eius, quam omnes cupimus, & precamur, pacis exitus futurus ſit felix.

REGINALDI POLI CARDINALIS ANGLICI LEGATI AD CAROLVM V. CAESAREM AVGVSTVM DE PACE.

Iacobo Pholio Interprete.

CVM Carole Cæſar Auguſtiſſime Iulio. III. Pont. Max. *ab immortali deo, cuius prouidentia cuncta diſpenſantur, ea mens, is animus eſſet datus, ut ad conciliandã inter te,* Henricumq́; II. *regem* Gallorum *pacẽ mea opera is uti uellet, tibiq́; ea, quæ ad hanc rem ab illo accepiſſem, mandata explicaſſem, illud abs te intellexi, quod de tua pietate, magnitudineq́; animi iampridem mihi perſuaſeram. cognoui enim te, licet ijs iniurijs affectũ à rege arbitrarere, quæ animum tuum ab omni cogitatione pacis poſſent auertere, tamen, ſiquæ conditiones afferrentur, quibus poſſet pax uniuerſo populo* Chriſtiano *ſalutaris, ac firma gigni, nunquam difficilem in ea accipienda fore: atq; tum priuatas delentem ex animo iniurias communis cauſæ prorſus rationem habiturum. ex qua quidem oratione* Cæſar *illa didiciſſe uideor, tum quæ paci apud te obſtent, tum pro officio meo in hac re cogitatione, ſtudio, & opera quò me uertam.* Atq;, *cum iſtuc ego cogitarem, eaq́; meminiſſem, quæ de pacis negocio non ſemel confecto olim acta mecum collegiſſes: qua ex re, ut & ipſe fateris, & nos uidimus, non modò fructus nullius extitit, ſed mala etiam ingentia in populum chriſtianum inuecta eruperunt: cumq́; horum malorum cauſas quærerem, ut aliqua poſſet iniri ratio errata corrigendi, eiusq́; conficiendæ pacis, quam* Chriſtiana Reſp. *maximè neceſſariam exigit, & uult: exiſtimaui officij mei dignitati conuenire eadem de re ſtylo etiam diſtinctius, diffuſiusq́; meam explicare ſententiam: qui non ſatis mihi*

ipſi facerem, quòd tecum coram eſſem collocutus. Sic enim exiſtimaui, quæ pro ea, qua tu, ſimulq; Resp. Chriſtiana lætari poſſit, conſtituenda concordia (idquod dei pietate futurum ſpero) dicētur, hæc abs te poſſe animi grauiore, firmioreq; iudicio ponderari. tantum Cæſar illud à te poſtulo, ac rogo: ut pietas illa, quam ex tuo reſpōſo in te eſſe uidi, ad rem conficiendam mihi ne deſit: aut ne dedigneris iter quærenti commoſtrare. In primis igitur ſine quæſo Cæſar abs te illud impetrari, ut me ea ratione adiuues, quam nunc ſummus Pontifex ab omnibus, qui in Chriſti leges nomen dedimus, poſtulat. quos, ut à deo pacem precibus contendant, non deſiſtit et monere, & hortari: idquod iam ubiq; gentium fieri uidemus quamlibentiſſime. Tu autem cum ſcias ita iuſto dei iudicio ad uindicanda hominum ſcelera bella conflari, ut eiusdem miſericordia res humanas haud omnino perditas iri ferentis illa ipſa ſedari, atq; ita ſopiri, ut hoc cupimus, quo uniuerſum terrarum orbem dudum flagrantem cernimus, optarem, ne alterū ſumma contentione id abs te exorare patereris: ſed te in eorum numerum ipſe ultro lubens aſcriberes; qui rem tam ſalutarem ab immortali deo enixè petunt. Secundo loco mihi auxilio tuo in eo eſt opus: ut, quibus pacis inter utrūq; toties icta fœdera minus firma, inuiolataq; permanſerint, cauſas ubi cognoueris: eas, quantum in te erit, præcidas, ac tollas. harū ſcientiā ut aſſequaris, præteritorum fœderum conditionem, formamq; intuebere, quæ fuerit ipſorum ſanciendorum ratio, quæ origo, qui exitus. Videbis enim, ſi, quæ uos relictis armis ad pacem impulerint; ſi, quæ homines moueant, ut à bellis ceſſent, conſideres, ea omnia, ut magis utriq; cautū eſſet, à uobis indagata, & tentata: nihil prætermiſſum, quod homines potuerint aut conſilio explicare, aut aſſequi induſtria. Ea autem tria eſſe dicimus: primum eſt, cum inter ſe belligerantium uires attritæ, fatigatæq; arma deponunt: quod in his bellis, quæ tu, et Gallorum rex inter uos funeſta geſſiſtis, nō ſemel acci-

cidiſſe

cidiſſe uidimus: alterũ cum altera pars ita ſuperatur ab altera, ut in eius poteſtatẽ ipſa redigatur: quod exẽplo Franciſci Gallorũ regis declaratũ eſt: de quo rege tua olim uictoria finẽ ueſtris bellis allatura uidebatur. tertiũ uero tum uiderunt omnes, cum ueſtrũ uterq; iniuriarũ omniũ, atq; eorum, quæ ultro, citroq; illata ſunt, malorum oblitus officijs inter ſe certare cœpit: id ad Aquas mortuas factum meminimus. His rationibus ſuperiorum bellorum inter uos incendia reſtincta: nec plures tribus ad hoc afferri poſſunt. nulla tamen ſtabilem, ac firmam pacem parere unquam potuit. quid ſi ex pace ſemper multò atrocius recens bellum ſit ortum? idq; ex ea præſertim, quæ cæteris firmior, ac tutior eſſe uidebatur? hoc certe experiẽtia ipſa nos docuit.

Hæc, ut, quo acta ſæpius de pace planè ſunt reſciſſa, peccatum id cognoſcas, tibi conſideranda ſunt Cæſar. non enim iſtuc accidit, quia aut ad conſulendum ingenium, aut ad agendum temporis occaſio defuerit: nimirum animorum illa, quam res exigebat, coniunctio uobis defuit. Quare parietibus illis ædificiorum ſimilia hæc fuerunt, qui Prophetæ teſtimonio nulla intus coagmentatione firmati calce tantum ſuperillita ui uentorum quantumuis parua impulſa corruebant. idem in ueſtris de pace actis contigit: quibus, quæ ſolidè conglutinare poterant, amoris uis inter uos mutui, conſenſusq; uoluntatum defuerunt. ita non modo utilitatem nullam ex bellis ipſi percepiſtis: ſed multa etiam tum publica, tum priuata damna ſenſiſtis: dum poſt pacis tempore magis, quàm belli, peſſima alter alterum lædendi conſilia iniuiſtis. id rerum euentus ipſe comprobauit. Quod quidem ut ita eueniret pro eo, quo liberos amore uos proſequitur, deus immortalis idcirco eſt paſſus: ut ad actiones ueſtras animorum conglutinationem adhiberetis atq;, ab eo pacem illam accipere uelletis: quæ uos, ſimulq; Remp. Chriſtianam ſolaretur. Ad tollendas autem, ut tolli cenſemus oportere, diſcordias, nullum tempus hoc ipſo opportunius, aut maturius unquam accidit. quanquam, ſi, quæ & deo, et Reip. Chriſtianæ

iure debetis, ſpectanda ſint, occaſio ſemper eſt in manibus. profecto nihil hoc uerius: primi parentis omnium corruptos mores ſequimur, planeq; ueſtigijs inhærentes noſmet plus æquo diligimus: honorisq; et rei cupidi nimis ſumus: neq; unquã, ut eo modo, quo ipſe ſtatuit, à deo largiente uelimus hæc accipere, inducimur: uſq; dum quid ingenium, quid uires noſtræ poſſint, reipſa experti ſumus: tunc, ubi ſpes nos fruſtrata eſt, qui ſanctior eſt, & pietatis amantior, ad deum confugit. Itaq; cum tot annos bella geri, neq; honores, aut imperia illa, quorum ſpes utrunq; excitauit, per uos eſſe parta: ſed præter expectationem ueſtram omnia uobis eueniſſe uideam: eadem præterea ſæpius reſtincta bella, neq; propterea, quæ è concordia expectabantur, cõmoda, atq; emolumenta eſſe conſequuta: rationes denique; quibus ad ſumendã, ac deponenda arma, uſi eſtis, tanquam inutiles, ac pernicioſas deũ odiſſe ex ipſo rerum euentu comprehenderim, tantam opportunitatem tẽporis, quanta nunquam ſeſe obtulerit, ad id perficiundum, quod uoluimus, uobis nunc oblatam eſſe dico: quo in his, quæ ſunt de pace, & bello, rectè, ſapienterq; prouidendis, ac decernendis, deum uterq; ducẽ ſequi uelit; qui rei utriuſq; rectã formulã præſcribat. ea autem eſt, quam is, qui concordiæ auctoris, ac principis uices in terris gerit, per me legatum ad uos nunc mittit: ea inquam ipſa, quæ in actis ſedis eius, ac domicilij, quod apoſtolorum manibus pietas diuina conſtruxit, perſcripta eſt, atq; conſeruata: ut intus animorum, externiſq; corporum bellis afflictos ſolaretur, leuaret oppreſſos: iungendæ præterea cum immortali deo in primis, poſt uobiſcum unà ſolidæ, ac ueræ cis modum, rationemq; demonſtraret. Atq; ego quidem, cum pacis huius uim pro eo, quantum ipſe cupio, uobis explicare non poſſim, niſi quales bellorum exitus fuerint, quam boni utriq;, quamùe mali, commemorem, hoc quale ſit, ſummatim, breuiterq; percurram. Meminiſſe igitur debes Cæſar belli huius initia: quæ quidem non ſunt à duorum, triumùe annorũ ſpacio, quibus bellum à te cum Henrico geritur;

ſed ab triginta, aut eo etiam amplius interuallo repetenda: atq; tibi cum Franciſco huiusipſius regis patre inchoatum certamen, aſſiduũ, perpetuumq́; eſſe bellum. quo quidem tempore tametſi de pace fœderum pactiones inter uos ſæpe feciſtis: tamen, cum eo modo, quo oportuit, nihil actum eſſe uideatur: id omne tempus, belli (ſiue occultum, ſiue apertum id fuerit) uerius dici potuit, quàm pacis. bello inquam tanto, ac tam diuturno tot annos dimicatum eſt, ut regis Turcharum Chriſtiani nominis teterrimi hoſtis ſuperatis uiribus imperium orientis facilè per uos recuperari potuerit: ſi, quam pecuniam profudiſtis: ſi, quas copias amiſiſtis: ſi, quas opes, dum alter alterum protrudere, ac propellere nititur, contriuiſtis, horum pars tertia uobis aliud bellum multò honeſtius, atq; glorioſius aluiſſet. nam, ſi quæ fortunarum, quæ honorum in hoc tam diuturno armorum concurſu uobis acceſſio facta ſit, conſiderabitis, inuenietis non modo id, quod optabatis, uobis non eueniſſe: ſed citius (quod pro ueſtra pietate nunquam uoluiſſe certò ſcio) iſtuc omne chriſtiani nominis ſempiternos hoſtes, aut eius concordiæ, quæ in his, quæ ad religionem pertinent, iaminde ab initio conſtituta eſt, euerſores eſſe conſequutos. Quid autem fuit illud, quo Solymanus Turcharum rex tot utilitates, tantam gloriam ſibi comparauit, ut duo Chriſtiani orbis propugnacula terra, mariq́; firmiſſima, Belgradum alterum, alterũ inſulam Rhodum expugnauerit? Pãnonia longè, lateq́; peruaſtata Budam uſq; urbem regiam penetrarit? regionem omnem, quam Hiſter fluuius tractu longiſſimo alluit, prouinciasq́; ſimul adiacentes imperio ſubegerit? mare italum, quod tum ſuperum, tum inferum dicitur, eius potentiſſimæ claſſi patefecerit? quam quotannis ferè uolitantem in Italiam ex locis maritimis more prædonum tot capita hominum abducere, ſecũq; in remotiſſimas terras aſportare cernimus. fuere, ut uerè dicam, odia ueſtra, diſcordiæ, ac bella: quibus adeo is creuit, & ad tantam imperij magnitudinem eſt euectus: ut, niſi ex oriẽtis partibus immortalis dei

benignitate cűcta diſpenſantis extitiſſet eius hoſtis Perſarum rex pŏ tentiſſimus., qui frenaret exultantem audacia, pridem rerum omniű potitus eſſet imperio: tametſi harű maxima pars eius ditioni ſubacta eſt: ut facilè occidentis regnorű acceſſionibus ei in oriente à Perſarum rege illata damna compenſentur. atq; hæc ſatis de utilitate, & gloria, quam Turcis infidelibus odia, & bella inteſtina pepererunt. Eaſdem ob cauſas eorum, qui pietatis ſpeciem quandā præ ſe ferentes uideri Chriſtiani, quàm eſſe, malunt, teterrima factio tantas uires cœpit: tam latè ſerpit hoc malum, quo & ciuilis, & ea, quæ tot ante ſæculis, tanto totius populi Chriſtiani conſenſu recepta eſt, diſciplina euertitur, ut opibus, atq; utriuſq; robore tantus furor nulla ratione amplius reprimi, ac ſedari poſſe uideatur. declarant id & hæ, quæ multis in locis à ſuis regibus deſciuerunt, urbes: & in religione diſſenſiones ortæ, factaq; diuortia: quæ omnia, ut tam latè uagarentur, uelut materiam igni præbentia diſſidia ueſtra aluerunt. Si autem neget aliquis quicquid dignitatis, quicquid emolumenti exiſtere potuit, id omne per Maumethanos, & communem religionis cauſam impugnantes eſſe partű: nihil autē horű ad uos ex bellis ueſtris redundauiſſe: ſiquidē utriq; ad imperiű ſuű multæ, ſunt adiűctæ prouinciæ, multæ urbes: is, ſi cogitet quātā pecuniā in has acceſſiones oppidorű, regionű uterq; coniecerit: quanta ad hæc ipſa tuenda ſit opus: quāto id fiat detrimēto quotidie ſuorű populorű, quāta hominű ſtrage: uobis enim in ueſtris regnis iam pauci ſunt relicti mortales: opibus exhauſtæ prouinciæ: urbes hæ, quas deuiciſtis, præſidiorum culpa magis, quàm ui hoſtium, crudelitateq; ad extremam miſeriam, inopiamq; redactæ: ut harumipſarum defectiones uobis interdű metuendæ eſſe uideantur: quas bello orta neceſſitas uel Turcas ipſos ſibi dominos nonnunquam optare cogit.: is inquam, ſi diligenter ſimul hæc omnia examinet, ac perpendat, illud idem, de quo paulò antè locutus ſum, pro comperto habebit, non modo ea, quæ ex tam diutur

no bello ſperabantur, uos nunquam eſſe cõſequutos: ſed, quæ utriuſq; propria erant, à ueræ pietatis perpetuis hoſtibus etiam erepta: uobis autẽ nihil reliquum eſſe, præter quandam rei utriuſq; ſpeciem, eamq; & pertenuem, & cum rerum omnium interitus metu, periculoq; cõiunctã. Id uos Cæſar ſcio ferre quamægerrimè. memini enim, olim Romæ cum eſſes, in Senatu noſtro coram Paulo. III. Pont. max. te plura in hanc ſententiam tum ſic locutum, ut omnes exaudirent; exeoq; magnopere dolere, quod uideres Remp. Chriſtianam magnis bellorum fluctibus agitatam, et quaſſatam multa, eaq; ingentia damna pati. ad extremum, cum diceres ſatius fuiſſe, ut proprio magis uitæ amborum periculo, ac marte, quàm communi omnium urbium, regnorumq; detrimento controuerſiæ inter uos omnes dirimerentur, excuſationem eam tum attuliſti, qua te ad bellum omnino cogi demonſtrabas: ſimulq; uiſus es illud ſignificare, te in communem Chriſtiani nominis hoſtem de bello promouendo maximè cogitare: uerum non uidere qui poſſes aliquid amplum, atq; egregiũ facere; niſi prius, qui rem tantam impediret, regem Gallorum debelaſſes. Hæc eo animo tum abs te dicta, Cæſar, ut erga Remp. Chriſtianam non mediocri amore flagrare uiderere. Eandem uoluntatem ad cauſam communem mirificè propenſam præ ſe tulit rex literis publicis; quibus ad ea, quæ dixeras, reſpondit: qui præter eas cauſas, quæ priuatæ eſſent, etiam illa adiecit, ſe Reip. Chriſtianæ cauſa à ſe contra te ſuſceptũ eſſe bellum, ne rerum omniũ imperiũ per uim ſolus occupares: cumq; malum eſſet inteſtinum, uerereturq; ne, qui liberi eſſent, adempta libertate te dominum habere cogerentur, te non minus, quàm Turcam externum hoſtem, eſſe metuendum: ſe non tam priuatis, quàm Reip. offenſis urgeri, ac moueri. His rationibus tum uterq; demonſtrabat, in tam diuturno bello à ſe non ſuarum rerum modo, ſed publicarum etiam tum utilitatis, tum etiam dignitatis habitam eſſe rationem. Atq; hæ quidem rationes, ſi homines iuſtà ne, an iniuſta ſint bella, futu-

ri ſint iudices, licet æquitatis ſpeciem quandam præ ſe ferre ui-deantur, tamen immortali deo iniquas uideri tot annorum exitus ipſi declararunt, te uidelicet Cæſar in Turcas ut iuſta arma capias, contra regem Gallorum bella ſuſcipere, ut huius attritis uiribus aditum tibi ad tantam laudem aperias: regem uero, ne ſolus rerum omnium imperio potirere, infeſta in te ſemper mouiſſe ſigna: utrunq; certè ex eo malum eſſe conſtat; quod hac ratione creuit potentia, auctæ Turcarum opes: dum uos quotidie magis hosipſos in rerum noſtrarum poſſeſſionem mittitis: ſimulq́; Reip. Chriſtianæ mala inteſtina alentes aſſiduè fouetis, & augetis. Præterea ex ipſis bellorum euentibus norunt omnes nullo pacto deum uelle æquatis ſemper uiribus alterum de altero parta uictoria gloriari. Itaq; ſi ea eſt ueſtra uoluntas, is animus erga Remp. quem uos eſſe dicitis: ea pace utiq; quæ non ſit ficta, uobis omnium procuranda eſt & dignitas, et ſalus: ex qua etiã ad utrunq; uera gloria, & multa commoda redundabunt: quæ tantum abeſt uobis ut à bellis inteſtinis comparentur, ut etiam cum regna ueſtra exhauriant, et peſſundent: tum ea, quæ ferre ipſi poteſtis, aditum Reip. Chriſtianæ ad beneficia uniuerſa præcludant. Hac tam longa rerum de pace, & bello experientia doctis de uoluntate dei uobis exploratiſſimum eſſe debet: qui nulla earum uia, quam hucuſq; uterq; inſtitit, uoluerit, quæ petebantur, ſibi parari opes. quarum uiarum anfractibus uos implicari, detineriq; paſſus eſt, ut detectis dolis, cognitisq; erroribus ab ea cogitatione reuocaret, qua alterum pro certo habebat alter ſe ſuis uiribus, & conſilio deuicturum: ut animum induceretis ueram gloriam, commodaq; omnia uobis eo modo, quo ipſe ſtatuit, ſumenda eſſe ab omnium auctore bonorum. Iſtuc autẽ cerno uos eſſe facturos, ſi eam pacem non aſpernabimini, quæ uobis hoc tempore ea ratione facienda deo auctore proponitur: ut, quò ſit firmior, arcto amoris uinculo, atq; animorum coniunctione glutinetur. Qua de re etiam loquar explicatius, ubi uobis ad memoriã beneficia

illa reuocauero, quæ præ cæteris regibus in uos à deo ſunt collata: ut hiſpſis ei iure magis obſtringamini, nihil, niſi, quod ipſi placuerit, uos uelle, atq; multò firmius ueſtras coniungere uoluntates: in quo uno poſita ſunt bona omnia; quæ tum ſeorſum ad uos, tum uerò ad Remp. ipſam pertinere uideatur. Igitur neq; Philippum patrem tuũ Cæſar, cumprimum in lucem editus es, natum ſibi regem Hiſpaniæ agnouerunt: neq; poſt habuiſſent: niſi, qui futuri erant, propinquiores mors antè ſuſtuliſſet. neq; item rex hic Gallorum primus hæres in paternas ſuccedebat opes. minus autẽ pater eius Franciſcus: cui multò plures aditum ad regiam dignitatem præcludebant, qui iure hæreditario hanc ſibi uendicabant. Quamobrem deo ob tantam eius in uos benignitatem regna accepta referre multò plus ipſi debere uidemini, quàm, qui ab origine fuerunt regnorum primi hæredes inſtituti. quorum tituli, qui mos eſt omnium, qui ſe Chriſtianos eſſe profitentur, ſi regiam dignitatem deo acceptam præ ſe ferunt, multò magis hoc facere uos decet: qui ea ratione, quam diximus, ad tantum faſtigiũ euecti eſtis: atq; in rerum adminiſtratione eius parere uoluntati, à quo tam liberaliter regna ipſa accepiſtis. Atq; hoc, ut ego animaduerti, primum fuit præcipuæ dei in uos liberalitatis argumentum: eiuſdẽ alterum beniuolentiæ eſſe dicimus, quod non modo infideles nationes ceruicibus ueſtris imminentes depulerit, ſed alterius etiam uim ab altero tum maxime propulſarit, cum ab eo magis, ne, quod petebat, imperium occuparet, metuendum eſſe uideretur: id quod ſemper uos eſſe conatos diſſenſiones ueſtræ, aſſiduaq; bella demonſtrãt. Etenim non multò ſecus, atq; Rebeccæ uterus liberos inter ſe pugnantes ſenſit, uos quaſi intra uiſcera parentis Eccleſiæ alter alterũ protrudere, atq;, cumprimũ arma fuere in manibus, funeſta bella ſimul agitare cœpiſtis, de his dimicantes imperijs, quæ ad uoſipſos ab immortali deo fuerant delata. Id uerò idem fieri icci rco eſt paſſus, ut ſe magiſtrum habere ſtuderetis: à quo poſſetis illud diſcere: quod

regem eum, qui Chriſtianæ pietatis cultor eſſe uult, noſſe in primis oportet: quæ ſit uidelicet & in pace, & in bello uera ratio gubernandi. Hæc ante in eo maximè poſita eſt, ut homines itelligant, ubi reges ipſi ſunt; illic eum, qui loca incolit ſuperna ſtellarum, longè, lateq; dominari, atq; ea poteſtate imperare, ut quibus libuerit, pro arbitrio regna largiatur. quod, ut eſt apud Danielem, exemplo Babylonici regis declaratum eſt. huius expers ille doctrinæ pœna antè à Deo plectitur: pòſt edoctum ingentia præmia decorarunt. hoc inquam illud eſt; quod uos, ut ex eo, de quo mox dicturus ſum, cognoſci poterit, à deo in ludo militiæ ediſcere potuiſtis. Itaq; initia illa bellorum memoria tibi ſunt repetenda Cæſar. nam tametſi multò plura abs te, quàm à rege Gallorum, regna ditione tenebantur; qui, præterquam quod alia multa poſſideres, etiam creatus eſſes Cæſar auguſtus, haud propterea tamen opes tuæ ampliores eſſe uidebantur. coniunctio enim uirium ipſarum maior, et gallici generis hominum ad parendum propenſiſſima uoluntas ualidum, ac potentem regem faciebant. Contrà, quò plus tibi locorum intercapedine diuulſa regna erant, diſtractæq; prouinciæ, quoue duriores ad obſequendũ habebas tuos, hoc tu imbecillior, & infirmior eſſe uidebare: cum te contra uim multorum, ualidiſſimorumq; hoſtiũ loca multa præſidijs firmare, ac tueri oporteret: neq; ij, qui ante te reges fuiſſent, quæ ad id neceſſaria erant, omnia tibi comparaſſent. Quæ cum rex cerneret, quem tum maximè iuuenilibus florentem annis ætas ipſa impellebat, haberetq; exercitum militum ueteranorum, ſimulq; huiusipſius alendi uires, ſtatim ea, quæ tu à maioribus tuis acceperas, regna ui magna eſt adortus. tantũ tamen abfuit, ut tunc inde uictoriam ullam reportauerit; ut etiam, quos magna ſui nominis gloria in Italia debellauerat, Inſubrum imperium amiſerit. Hæc omnium prima à deo edocti eſtis, regem uidelicet ut tantæ rei amiſſio, te ut uictoria admoneret, dei præpotentis nutu ad, quos uelit, homines imperia, regnaq; deferri. ubi enim maiorẽ

potentiam

potentiam ſpes etiam uincendi magis explorata ſequebatur, ibi minus euentus ipſi uota ſecundarunt: qui autem ætate,& uiribus fuit inferior,is uictoria ſuperior euaſit. Sed,quoniam,ut hoc documento,ſi utare,nullum eſt ſalubrius, ita nihil ex his,quæ diſcuntur,eo difficilius, quàm ut uti poſſis,uoluit omnium parens deus ex crebris bellorum ueſtrorũ euentibus idipſum repetitũ amborũ quaſi auribus inculcare: cuius ſi certam ſcientiã eſſetis adepti,pridẽ ea ſequuta pax eſſet;quæ Reip. Chriſtianæ,& utriq; ſimul grata,iucundaq; contigiſſet. id uero tum proculdubio futurum eſt,cum res ipſa indicabit talem doctrinam à deo eo, quo diximus, modo traditam à uobis fuiſſe hauſtam. Quam quidem ut etiam apertius explicem, ſimulq; cauſam afferam, cur, ut ego ſentio, ueſtrum neuter ſat adhuc hanc ipſam perceperit, quoſdam euentus bellorum ueſtrorum inſignes commemorabo, ex quibus magis ipſi cognoſcere potuiſtis, ueſtris uiribus uobis haudquaquam fidendum eſſe;neque uictoriam ullam ex maiore robore,potentiaue pro certo expectandam:quorum cogitationes de bello omnes, immortalis dei conſilio effectum eſt,ut rerum uani exitus tum plus eluſerint, cum profligandi alterius ſpes alteri firmior eſſe uideretur. Paulò antè dixi quid Franciſco euenerit, quo tempore rex eſſe cœpit,cum te ui maiore confiſus prior bello laceſſiuit. Idem tibi accidiſſe uidi Cæſar. tui enim contra regem conatus hòc magis irriti fuerunt,quò ampliores apparatus,uiresq; maiores tibi certiorem uictoriam oſtendebant. Capto Tuneto magna nominis tui gloria uictor ex Affrica maximas copias in Prouinciam traieciſti: quo tempore ab omnibus rebus, quæ ad bellum neceſſariæ ſunt, regem imparatum offendiſti: pars tamen ea,quæ firmior eſſe, atq; alteram ſuperare poſſe uidebatur, illic maiora tum detrimenta ſenſit. idem etiam tum contigit,cum parta de Cleuanenſium duce uictoria Galliam denuo inuaſiſti. hoc enim propter eam, quam cum rege iniuerat, ſocietatem Gallorum tanquã propugnaculo expu

gnato reliqua planiora fore uidebantur. Vicus tamē nullius ferè no-minis in finibus gallici imperij poſitus (Andreſium hunc uocant,) tantos impetus adeò repreſſit, ac fregit, ut finis tum ei bello ſit allatus: Nec propterea quieuiſti Cæſar. nam poſt iunctis belli gerendi cum rege Britāniæ inſulæ fœderibus in Gallos iterum ea mouiſti arma: quorum exitus haudquaquam is fuit, quem pleriq; ex tanta uiriū magnitudine haud ab re futurum expectabant. atq; id quidem, ut poſt apertius explicabo, magnum dei erga te beniuolentiæ teſtimonium eſſe duco. Ex his ſatis liquere arbitror, cum tu tam inſperato, tam diuinitus ad tot, tantaq; imperia perueniſſes, nunquam hæc à deo ea conditione accepiſſe, ut tantis abutens uiribus eum, qui fratris loco tibi eſſe debuerat, ea dignitate ſpoliare cogitares: qua ille ab eodē ornatus erat: contraq; eundem noluiſſe ijs, quæ ad te detulerat, à rege Gallorum expelli regnis: præterea nulla ueſtra ipſorum induſtria, atq; opibus confiſos diuina conſilia tam in pace, quàm in bello ſequi oportere. Sed, quoniam, ut à me ſupra dictum eſt, nihil eo difficilius, quàm ut his, quas quis habet, non fidat uiribus: ac pro eo, quo quiſq; natura ducitur, deſiderio non ſperet ſe harumipſarū adminiculo bono res, emolumētaq; maiora paraturū, iccirco deus immortalis, cū et hæc uos cupere cognouiſſet, & ſimul decreuiſſet utriq; optata largiri, nulla quidem harum rationum, quas uobis propoſueratis, ſed his, quas auctor ipſe probat: conſilia ueſtra ſimul belligerandi hoc temporum interuallo uos ſequi eſt paſſus, quæ ſpem rerum maiorum afferebant: uoluitq;, ut tot annorum experientia ipſa diſceretis, opes demum omnes, & imperia magno rerum omnium detrimento ſic amitti potius, quàm parari: ut his ipſis rationibus improbatis, ac reiectis, eas in conſilium ueſtrum iam adhiberetis, quas & hic docuit, & uos in primis ſeruare oportet propter præcellentem eius fauorem, quo præ cæteris regibus uniuerſi terrarum orbis ad gubernacula rerum acciti eſtis: quos alia, atq; Turcam, conditione reges fecit. hunc enim tan-

tum, quorum pœnas uult homines luere, ſcelerum uindicem cōſtituit: uos & patronos iuſtitiæ, &, ut inquit apoſtolus, eius in primis, qua ſuos ſolari conſueuit, clementiæ miniſtros: atq; & uobis, & cunctis Chriſtianis regibus uiam ſtrauit, qua in ipſa rerum adminiſtratione pergatis: ut nihil fiat, niſi, quod rerum auctor ipſe uelit: regiam legē diuus Iacobus hanc uocat: hoc eſt charitatis, & amoris legem: quam & in pace, et in bello non ſeruare omnino eſt præter dei uoluntatem. Verum, ut de pace nunc loquar, affirmo neq; uos hacce in re hominū expectationi reſponſuros: neq; item fore, quod & utriq; & Reip. Chriſtianæ pax hæc grata, & iucunda eſſe poſſit: ſi nihil, niſi, quod ſit utile, ſpectare uelitis. Quòd ſi ea interim uolentes, approbantesq;, ad quæ natura humana eſt procliuis, de pace ita inter uos egiſtis, tulit hoc iccirco immortalis deus, ne, cum multa hinc detrimenta extitiſſe cerneretis, uos lateret, rationes, quibus ad eam uſi fuiſtis, à ſe maximè improbari, ac refelli. qui quidem, ut erga utrumq; ſemper amorem paternum præ ſe tulit: ita etiam nunc poſtulat: ut, cum uos utilitatis, & gloriæ ſpeciē haud fictā ſequi uelit, ea, quam res ipſa exigit, uis amoris mutui ad omnia fœdera, & pactiones adiungatur. ſecus ſi feceritis, nunquam hæc ipſa, quæ uultis, uos aſſequi patietur. Atq; id planè ſingularis eius in uos beniuolentiæ indicium eſt clarius, quàm, quo uos reges ampliſſimos conſtituit. Quod tametſi propter hominum deprauatam naturam utriq; perſuaderi difficillimum eſt: præſertim cū iam tot, tamq; graues iniurias alter in alterum conflauerit: mihi tamen eū aditum, ut tecum cohortationibus agerem, aperuiſti Cæſar, quem, ut ad cauſam ingrederer, ſuſcepti muneris dignitas ipſa requirebat: ut magni alicuius boni ſpem animo conceperim. Vidi enim te nulla egētem cohortatione pro tua pietate ad præteriti temporis iniurias omnes facilè conniuere: ſimulq; dicere, ſiqua ratio conficiendæ pacis proponeretur, quæ publicæ utilitati prodeſſe poſſet, malorum omnium, quæ te priuatim attigerunt, memoriam ex animo deleturum. Atq;, ut id et

ſentires,et diceres,ea,quam intus ſeruas,pietas te tua mouit. Reliquũ uerò eſt,te ut horter,planè ſigas oculos in rep. iuuanda: ſimulq; priuatis hosipſos occludens iniurijs ut conſideres,ex ea,ad quã cum ſemper, tum uerò multo magis hoc tempore à deo uocamini,animorũ ueſtrorum firma,ſolidaq; coniunctione quanta ſint beneficia et ad uosipſos,& ad remp. redundatura.hoc ſi uobis perſuaſum fuerit, ut uelitis;nihil obſtare cenſeo,quin iam omnia ſint inter uos de pace cõſtituta.hoc enim tanquam fundamento iacto,quod tũ ad conditiones ipſas, tum ad belli cauſas,quæ uos priuatim impulerunt , attinet , inſpectis præteritorum fœderum de ſedandis ſæpe inter uos diſcordijs conditionibus,uideo nonnulla ex his,quæ rei difficultatem ſolent parere, ſublata iam non ſemel eſſe concorditer.quæ autem adhuc poſita ſunt in diſceptationibus,immortalis dei ope inueniri poterit facilis, atq; expedita ratio hæcipſa componendi:ſi negocium mandetis hominibus,qui ſint & fideles,& periti : præterea in deum, & communẽ cauſam eo animo ſint,ut rebus his nihil ipſis ſanctius eſſe uideatur . Verũ in eo poſita ſunt omnia,ut fundamẽta de coniungendis inter uos animis, atq; mutuo amore deuinciendis firma iaciantur . Quamobrem ſilentio interim prætermiſſis conditionibus,quæ magis in cauſa priuatæ uidebantur,mea de hac re prolixior fuit oratio.quod utiq; feci eò libẽtius; quòd,cum,quid diuinitus acciderit,intueor;arbitror dei fuiſſe cõſilium,ut ad cauſam de pace hac ratione ingreſſum tentarem . Nam, cum à Pontifice munus ad me iſtud eſt delatum,nulla ad hanc rem ſpeciatim mandata ab eo tum accepi:me is,quas uellem,quasq; aptiores eſſe iudicarem ad tractandum negotium,rationibus pro arbitrio meo uti permiſit:ut antè,quàm de ulla pacis cõditione referretur fundamentum iſtud per me firmum,ac ſtabile redderetur. quod quidem pro eo,quantum mihi,ut poſſem,à deo conceſſum eſt,tecum iam feci Cæſar.hac enim oratione ſcripta ad pacem nec fictam, nec falſam uolui aditũ patefacere.uia autẽ haud alia eſt,atq; ea,quam,ut iã ſæpius

explicaui

explicaui,uobis dei pietas immenſa monſtrauit.qui cum ſemper uoca
uit huc uos;tum uero nunc magis.iam enim propter eas,quas explica
ui,cauſas,rei tempus maturũ uenit:atq; id quidẽ ita maturũ , ut ſine
manifeſto periculo hominum ſalutis æternæ;& cum regnorũ ueſtro
rum,tum etiam uniuerſæ reip. Chriſtianæ interitu amplius differri
non poſſit.is autem in hanc uiam ingreſſus uobis ut eſſet facilior,atq;
expeditior,nõ potuit odiorum omnium,diſcordiarumq; auctor ſatan,
qui tanquã triticũ expetiuit ut cribraret eccleſiam,dolis uos circũue-
nire:ut,quos de rerum imperio dimicare impulit , in rep. Chriſtiana
ampliſſimos omniũ principes in his,quæ ad religionem pertinent,diſ-
ſentientes faceret. Huius tam nefandi facinoris patrandi facultatem
ademit deus ; qui alterius ei dedit. coniunctionem certè in hac re ani
morum ueſtrorum firmam,eundemq; conſenſum eſſe uoluit.nam,ſi ſe
cus factum foret,aut nulla prorſus inter uos poſſet eſſe cõcordia, aut
quamdifficilimè . Quod ne accideret,eadem pietas diuina prouidit:ut
non defuerint tam multa et in religione,et in regnis ipſis defectionis
aliorum principũ,atq; urbium exempla turpiſſima, & peſſimæ,quas
ſemper machinatus eſt ſatan,artes:quæ potuerint ueſtras in re tam
ſalutari ſimul copulatas diſtrahere,ac diſſipare uoluntates . Atq; hoc
nullum dei erga uos benignitatis planè illuſtrius ſignum exiſtere po
tuit:ut ẽt illud ex hocipſo appareat ueſtra,ſimulq; ſummi Pontificis,
quem in hoc terrarum orbe perſonam ſuam gerere uoluit , induſtria
demum poſt tot,tamq; pernicioſas diſcordias ſedatas,reſtincta bella,
quæ iura omnia diuina, et humana uiolarunt,hunc eã concordiã uel-
le conſtituere:qua & reſp. Chriſtiana ſimul uniuerſa,& uos uerè,
atq; ex animo lætari poſſitis· quam quidem pacẽ & omnes ab eo,qui
poteſt dare , ſic orantes petimus,ut ſpes ſit haud mediocris poſſe nos
impetrare:& uos præ cæteris hominibus flagitare par eſt· non enim
bona tantum,quæ,dũ hãc uitalẽ lucẽ haurimus,hominis eſſe poſſunt,
ijs,quibus uos dominos habere contigit, & unà uniuerſis poteſt hæc
parere:ſed ẽt niſi & petieritis,& propterea ẽt precando beneficium

iſtuc aſſequuti fueritis, ut tollantur inter uos diſcordiæ omnes, et odia cōcitata reſtinguantur, dei ad incorruptum tribunal malorū omnium, quæ culpa ueſtra reliqui mortales perpeſſi fuerint, uobis cauſa omnino agenda erit. Quod ſi aut tu Cæſar, aut rex dicat à pace ſe nō abhorrere: uerum non uidere qui de alterius integritate fidei poſſit alter eſſe cautus: reſpōdeo, primò quidem deū, qui, quæ cogitent homines, cognorit, nulla ratione poſſe falli: dein, uter ueſtrū fidē ſeruauerit, huic proculdubio eum adiutorē fore: quem nunquā iratū ſentiet: ſiue quandiu fruetur hac uita, ſiue cū eò migrauerit, ubi eorū, quæ quiſq; in uita egerit, exactè rationes edentur. Profectò hoc illud eſt, de quo multò magis, quàm de reliquis omnibus cogitare uos oportet. noſtis enim in eo iudicio nō tantū ampliſſimis regibus ad omnem fauorē locū præclusū iri, aut nihiloplus, quàm quēlibet ex infima plebe, habituros: ſed etiā conditione hòc inferiore tum futuros, quod non ſuorum modò peccatorum, ſed eorū quoq;, quibus culpa male adminiſtrati imperij alij ſe inquinauerint, pœnas ipſi ſunt daturi. Itaq; quod ad illa attinet, quæ in bellis reguntur arbitrio principum; ſiquem gloriæ, aut imperij cupiditas ad arma impulerit, quicquid, is aut rerū publicarum utilitatis, aut priuatarum iuſtæ defenſionis falſa ratione prætexens oculis obiecerit humanis, iſtud non ſolum cauſæ nihil proderit, uerū ēt iudicem in ſe multò grauiorem experietur: à quo tanquam auctore flagitiorum omnium, ac ſcelerū, quæ in bellis committi ſolent, pœnæ perſoluentur. ſi, qui aut multos occiderint, aut fana expilarint, aut non ſemel pudicitiam uiolauerint, nulla digni miſericordia, ſi res in hominum agatur foro, omnium uocibus ad ſupplicia ſuprema depoſcuntur: quam cauſam apud omnium incorruptū iudicē regū eorū fore cenſetis, quos ad inferenda bella mala cupido protraxerit? etenim hominum cædes, incendia, rapinæ, furta, ſacrilegia, adulteria, uis omnis, et impietas: mala deniq; in hoſipſos, quorū culpa hæc acciderint, omnia redundabunt. præterea, quò ampliora beneficia acceperint, horum uſus qui fuerit, hos ad dei tribunal rationem hòc exactiorem edere oportebit: præſer-

tim cum, non ut infideles principes diuinæ miniſtri iuſtitiæ ad malorũ perniciem, ſed ad ſalutem bonorum ſitis ipſi rerum moderatores à deo conſtituti. Hic uobiſcũ ipſi cogitetis, diligenterq́; conſideretis oportet, ad quam partem iſtæc ueſtra poteſtas ſeſe cõuerterit, ad mœroremne improborum, an ad lætitiam bonorum. Si ea ratio adminiſtrandi imperij uobis placuit, ut uulnera ueſtris hominibus infligeretis: uidete quæſo, quanta ſit dei erga uos beniuolentia, quantũ ſit beneficiũ: quos ante, quàm ad tribunal ſuũ ire cogamini, admonere uoluit, atq; ad eã pacem cohortari: quam ſi non aſpernabimini, uobis cruor ille, quẽ pacis inter deum, & homines conciliandæ cauſa olim uniuerſus terrarũ orbis effuſum uidit; uitiorum ueſtrorum maculas eluet, ac delebit: ſimulq́; tum rerum omnium immutatio maiorem quotidie afferet utriq; lætitiam: tum, qui ſupremis rerum temporibus omnium futurus eſt iudex, haudquaquã iratum ſentietis. Quam quidem rem eiuſmodi eſſe dicimus: ut dei in homines beneficium nullum fuerit eo maius, quàm hoc futurum olim iudicium ijs ipſis prædicere; ſimulq́;, qui ſe iudicem lenire poſſent, docere tantò ante uoluiſſe. Quid autem cauſæ fuit, ut dei filius in terras è cœlo delapſus humanũ habitum, formamq́; deus indueret, nobiſcum unà eſſet, poſtremò deo patri ſeipſum immolaret? nimirum illud hunc impulit, ut, qui nec iſtud eius beneficium, nec monita aſpernantes præcipienti obtemperabunt; qui omnium tam, qui uita functi ſunt, quàm, qui hac fruuntur, iudex eſt à deo patre conſtitutus, omnes à ſuppliciorum metu liberentur: eaq́;, cuius per ſe interceſſorem hominũ generi cuiuis facta eſt copia, ſempiterna quiete perfruãtur. Id autẽ magni utiq; refert cũ unumquenq; noſſe, tum uero eos in primis, quibus ob tradita rerũ gubernacula ſtudium, et cura incũbit maior rationum ad eius tribunal iudicis referendarũ: qui non perſonarum dignitatem ullam, ſed facta tantum ipſa ponderabit. in eo tãtum priuati hominis, et regis, qui officio ſuo non fungatur, diſpar erit ratio: ut ſacrarum teſtimonio literarum quò principum amplior fuerit potentia, hòc dei uis in his excruciandis futura ſit maior. Quam-

obrem regi cuiuis beneficium illud poteſt uideri ampliſſimum, ut rem tam neceſſariam mature is reſciſcat, cuius ex animo tot, quæ in hac uita contingunt, impedimenta hancipſam euellere potuerunt. Verumenimuero, cum hæc ad te ſcribam Cæſar, cuius ſingularem pietatem omnes norunt, illud mihi fortaſſe obijciet quiſpiã, dicetq; ut te de extremo omnium iudicio commonefacerem, longius, quàm par eſſet, oratione fuiſſe prouectum: perinde, ac ſi cum eo loquerer, qui rem penitus è memoria deleuiſſet; quiq; præ ſe ferret non eſſe amplius ex eorum numero, quos deus in amicitiam ſuam antè recepiſſet: huic autem ut ſe reconciliaret, hoc tanquam ſtimulo foret impellendus; nõ autẽ cum eo rege, ac principe; cuius erga deum pietatis exempla ſunt quãpluri-ma: quæ & omnibus ſunt perſpecta, ac cognita: & propterea etiã ei ſingularem illius fauorem in multis magniſq; expeditionibus attulerunt. id quod ego unà cum cæteris lubens & agnoſco, & ſentio de te Cæſar. uerum in hac oratione de futuro iudicio paulò prolixior eſſe uolui: ut, cum multa, eaq; ingẽtia beneficia à deo accepiſſes, meminiſſes te ei nequaquam ſatis eſſe facturum, ſi pari erga ſe cum cæteris officiorum ratione certaueris, in quos pauciora, leuioraq; contulit. illud potius ex eo audies, quod idem quotidie repetit. Nunquam in æterna cœli tẽpla penetrabis, niſi reliquos antecellueris iuſtitia. qua quidem de re quæſtio tum habebitur, an eam exercueris pro eo, quantum ipſe debes propter ea beneficia, quæ tu præ cæteris accepiſti ampliſſima. quorum è numero nullum eſt eo maius; quo, & quanta pietate deum colere, & quanto ſtudio, curaq; tuorũ regnorum commoda, ſalutemq; tueri oporteat, planè cognouiſti. At quibus hæc oculis tibi cernere cõtigit? ijs ſcilicet, quos cœlitus immiſſos, quale de primis generis humani parentibus legitur, quandiu procreatori ſuo grati eſſe uoluerunt, deus in te defixit. his nimirum oculis omnia is proſpicit, & gubernat. Itaq;, niſi eos, qui te regem, atq; imperatorem habent, ea ratione regas, quam cœleſtis ille fulgor oſtendit, deum grauiter abs te lædi neceſſe eſt: qui tantum eius beneficium aſpernari uideare. Hos ipſos

inquã

inquam oculos ut alter in alterum conijciat, hoc eſt, ut mutua charitate complectatur, uterq; animum inducat oportet. Id ſi feceritis, nihil uerendum erit, ne ſit ea ſequutura concordia, qua multis antè ſæculis nulla extitit uel laude illuſtrior, uel reip. Chriſtianæ ſalute ipſa iucũdior. Aut, ſi tamen alterius culpa aliquando ſecus acciderit: per quem non ſteterit, ad hunc utilitates omnes, uerũq; honoris ornamẽta trãſferentur. Atq; ut tandem colligam, quod ſuſcepti muneris flagitat à me ratio: iſtud autem eſt, ut, quæ nũc habeo de pace dicere, de his uos admoneam: rurſus affirmo tranſigendi negotij uim omnem non tam, ut multi exiſtimant, in conditionibus, quibus facilè aut inuerti, aut cõfici iſtuc poſſit, quàm in eo eſſe poſitam: ut uterq; cogitet, quibus oculis uosipſos inuicem, ſimulq; conditiones ſpectare oporteat: nam ſi eos, quorum modo memini, qui ſe in primis ad uerũ dei cultum, & ad publicam utilitatem conuertunt, afferetis, conditionũ æquitas aliqua conſtitui poterit: ſin ij poſt habita utilitate communi priuatam antè reſpexerint: licet diſſenſiones tollantur, bella reſtinguantur: pax tamen hæc non modo nihil aut ueſtris commodis, aut reip. profutura eſt, ſed maiora etiam allatura detrimenta. atq; id quidem hòc plus metuendũ eſt, quòd à deo & de periculo antè admoniti fuiſtis, & huius euitandi rationem edocti: ut ſecus ſi fiat, atq; faciundum eſſe diximus, maiore et ueſtro ipſorum, & aliorum iactura eum multò grauius læſum iri uobis exploratum eſſe poſſit. Id ne omnino uererer feciſti Cæſar, cum à me illud nõ ignorari uolueris, te nulla unquam, quam illatæ ab aduerſario iniuriæ conflauerint, inimicitia, aut animi perturbatione adeò commotum iri, ut culpa tua ſtabilis inter uos ne conglutinetur cõcordia: modo rei conficiẽdæ talis afferatur ratio: in qua explorata ſpes inſit pacem hanc & firmam, ac tutam, & reip. Chriſtianæ ſalutarẽ fore. Planè iſta tua pietas Cæſar eius, quam ipſi quærimus, initiũ eſt concordiæ; neq; id ullus negare audeat: præſertim ſi, ut omnino futurũ ſpero, idipſum etiam rex ſenſerit. Verum, tametſi res ita ſe habet, à

*uobis tamen, ut planè negotio ſtatuatur finis, omnino illud exorari ſi-
natis oportet: ne, dum qua ratione aut pietatẽ colere, aut de rep. bene-
meri deceat, quæritur, in cauſa ueſtra ipſi iudices eſſe uelitis, ſed eius
hãc eſſe gloriã, qui ſit princeps, et haud falſus auctor pacis: cui iureiu
rando ita nos obſtrinximus, ut ea nobis ſeruãda eſſent, quæ tollenda
rũ abſq; cæde diſcordiarũ cauſa idem ſtatuit ad memoriã ſempiter
nã. Atq; ut in hunc iniuria nulla poteſt eſſe maior, quàm uos aut ui cõ
trouerſias dirimere, armisq; de iure diſceptare; aut harum auctores
ipſos iudices cõſtituere perinde, ac ſi nihil ille decreuerit, quod in hac
re ſequi uos oporteat: ita nihil aut eo amplius ad eius regis gloriã, qui
poteſt omnia, quiq; ad tantam dignitatẽ uos euexit, aut reip. Chriſtia
næ ſalubrius, quam tantum is diligit, & charam habet, ut corpus ſuũ
hanc uocet: quàm ut ad eius, qui ſic ſtatuit, altũ, auguſtumq; tribunal
de ueſtris controuerſijs, quæ corpus iſtud pridem fœdiſſimè dilacera
runt, diiudicari patiamini. Verum, ut ea, quam iudex tulerit, ſenten
tia nullo pacto aut reuocari, aut de loco ſuo dimoueri poſſit; atq; eiuſ-
modi ſit, ut et ijs, in quos habetis imperium, & ſimul uniuerſis ita, ut
hi cupiunt, profutura eſſe uideatur: non modo ad iniurias oculos occlu
dere uos neceſſe eſt (id quod ſpondes te eſſe facturum Cæſar, utcũq;
ineatur ratio eius conficiendæ pacis, quæ & ſtabilis, et populo Chri-
ſtriano utilis ſit futura) ſed ad eas etiã partes, unde lædi poteſtis, co-
gitantes quot, quantaq; detrimẽta ueſtra bella reip. attulerint: ſimulq;
inuicem uosmet intuentes hisipſis oculis ea loca rimari: quæ, ut his,
quos in iudicando mouet nulla cupiditas, ſic uobis poterant, niſi inimi-
ci eſſetis, nimirum grata uideri, & iucunda. Id ſi inducamini, ut ue-
litis facere: multa utriq; eſſe uidebuntur, quæ iure poterunt uos ad id
impellere: ut et amore mutuo deuinciamini, et placatis, ſedatisq; diſcor
dijs firmam, conſtantemq; inter uos amicitiam coniungatis. Quod pla
nè eueniet, ſi cogitabitis ueſtræ potẽtiæ, ueſtræ dignitatis quæ fuerint
initia: qua ratione tũ primũ per uos hæc parta: quantũ ſit immortalis*

dei beneficium, qui incolume imperum uobis hucuſq; ſeruauerit·quod propterea ēt uideri debet hoc maius,quòd in his,quæ ad religionē;pertinēt,in quibus omniū ferè ſemper fuit idem conſenſus,in tuēda, iuuādáq; Eccleſia nunquā diſſentientes eſſe uoluerit. Qua ex re ſimul ēt cognoſcetis,quāta fuerit eius erga utrunq; beniuolentia:qui liberorū loco habuerit:qua ratione,quo pacto allicuerit,impulerit, ut cum altero alter amore,uoluntateq; ſe coniungeret:quos unà copulatos & ſe colere,ac uenerari;&,quorū moderatores ſtatuit, ſuos ut ſolaretur, operam,atq; induſtiam ſuam afferre uellet. præterea, ſi quot,quātaq; mala,quot calamitates,quot clades odia ueſtra,bellaq; tulerint, quotidieq; magis hæc apportent:quorū omnium ad incorruptum dei tribunal exactas rationes referre oportebit:contraq; quantū ſit ad diuinarū,humanarumq; rerū ſtatum ea,quā et pietatis,& cōmunis utilitatis amor conclutinauerit,profutura cōcordia,reputabitis:ſi hæc inquā omnia perpendetis,ſimulq; ea in re comites uniuerſo populo uos adiūgetis,ut,à quo ille pacē hāc enixè nūc petit,deū quoq; uos precemini, ex animis ueſtris omnia euellat,quæ huic obſtare uideātur: præterea illud doleatis,atq; etiā ab eo ueniam imploretis, quod neuter ueſtrum in id,ut par erat,antea incubuerit:ſimulac beneficiū iſtud poſtulabitur,ad dandum liberalē ſe bonitas diuina præſtabit:à qua certè ſingularis in uos beniuolētiæ multò plura,quàm cæteri,pignora accepiſtis. Hinc enim magis hoc tēpore gloriā ſibi quærit immortalis deus: non quo laude is egeat,quam ad ſe poſſitis ipſi transfundere, ſed ut, qua ipſe præfulget,inſignem uobis hac ratione impertiat gloriā·quam quidem,ſi pacis fœdera inter uos firma ſancietis,uobis quādiu in hoc obſcuro corporis domicilio incluſi eſtis,&,ubi aliò hinc migraueritis, & ſingulare in remp.Chriſtianā beneficium,& ſalus omnium hinc futura cōparabunt·cuius rei perficiendæ facultatem,ſemper uniuerſi deprecemur,ut pro ſua clementia utrique largiatur rerum omniū & & parens,& auctor deus. Amen.

BIBLIOTECA NAZ.
ROMA
VITTORIO EMANUELE